

บทที่ 3

อุดมการณ์และหลักการสหกรณ์

ความหมายและแนวคิดของอุดมการณ์สหกรณ์

ความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของสหกรณ์ มักได้ยินควบคู่กับคำว่า “อุดมการณ์สหกรณ์” เสมอ ๆ สหกรณ์ที่ไม่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงาน จะถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่า บุคลากรที่เกี่ยวข้องขาดอุดมการณ์ ขณะที่สหกรณ์ใดสามารถบรรลุผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายก็เป็นเพราะมีผู้ี่มีอุดมการณ์ร่วมมือกันอย่างแท้จริง แต่หากถามว่าอุดมการณ์สหกรณ์คืออะไร ก็คงได้คำตอบหลากหลายแตกต่างกันไป

ความหมายของอุดมการณ์ ตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “อุดมคติอันสูงส่งที่จูงใจมนุษย์ให้พยายามบรรลุถึง” ส่วนคำว่า “อุดมคติ” หมายความว่า “จินตนาการที่ถือว่าเป็นมาตรฐานแห่งความดี ความงาม และความจริง ทางใดทางหนึ่งที่มนุษย์ถือว่าเป็นเป้าหมายแห่งชีวิตของตน”

ในภาษาอังกฤษ อุดมการณ์ น่าจะตรงกับคำว่า Ideology ส่วน อุดมคติ ตรงกับคำว่า Ideal คำว่า Ideology มีความหมาย ตาม Oxford Advanced Learner's Dictionary ค.ศ. 1995 ว่า “กลุ่มความคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของทฤษฎีทางเศรษฐศาสตร์ และการเมือง หรือที่บุคคลบางคนหรือบางกลุ่มยึดถือ” อุดมการณ์มีความหมายในเชิงเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในอุดมคติ ขณะที่ Ideology มีความหมายในเชิงหลักการ หรือความเชื่อที่บุคคลยึดถือ และปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ในอุดมคติ อย่างไรก็ตาม ทั้ง 2 คำ น่าจะต้องมีองค์ประกอบ 3 ส่วนสำคัญ คือ หลักการ เป้าหมาย และการปฏิบัติ (เชิญ บำรุงวงศ์, 2545)

คำว่า อุดมการณ์สหกรณ์ (Cooperative Ideology) ยังไม่พบว่ามีคำนิยามไว้ในตำราทางวิชาการใด ๆ อย่างเฉพาะเจาะจง มีบ้างก็แต่ในเอกสารประกอบการฝึกอบรม เช่น

อุดมการณ์สหกรณ์ เป็นแนวความคิดของระบบสหกรณ์ที่จะช่วยให้สภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนอยู่ในภาวะที่ดี จนสามารถทำให้ประชาชนอยู่ดีกินดี และมีสันติสุขได้ด้วยการประหยัด การช่วยตัวเอง และช่วยซึ่งกันและกัน (สถาบันฝึกอบรมสหกรณ์การเกษตรแห่งชาติ, 2527)

อุดมการณ์สหกรณ์ คือ จุดมุ่งหมายที่จะให้บุคคล ได้อยู่ดีกินดี และมีสันติสุข โดยยึดมั่นในคุณธรรมของการช่วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (สอาด แก้วเกษ, 2544)

เชิญ บำรุงวงศ์ (2545) ให้ความหมาย อุดมการณ์สหกรณ์ ว่าเป็น “กลุ่มความคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐานของการสหกรณ์ และนักสหกรณ์ยึดถือเป็นหลักการ และวิธีปฏิบัติในสหกรณ์ เพื่อบรรลุผลสำเร็จทางเศรษฐกิจ และสังคมอันนำมาซึ่งการกินดีอยู่ดี (well being) ความเป็นธรรม (social justice) และสันติสุข (happiness and peace) ในสังคม”

ข้อสรุปของนักวิชาการสหกรณ์ และผู้ปฏิบัติ เมื่อวันที่ 4 กันยายน 2544 ที่กรมส่งเสริมสหกรณ์ ให้ความหมายของอุดมการณ์สหกรณ์ ว่าเป็น “ความเชื่อร่วมกันที่ว่า การช่วยตนเอง และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ตามหลักการสหกรณ์ จะนำไปสู่การกินดีอยู่ดี มีความเป็นธรรม และสันติสุขในสังคม”

จากความหมายดังกล่าว ทำให้พอมองเห็นได้ว่า เมื่อกล่าวถึงอุดมการณ์สหกรณ์ จะเห็นองค์ประกอบ 2 ส่วนสำคัญ คือ หนึ่ง จุดหมายปลายทาง ซึ่งได้แก่ การกินดีอยู่ดี และมีสันติสุขของประชาชน สอง ก็คือ อุดมคติที่ยึดถือเพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางนั้น องค์ประกอบทั้งสองนี้เอง จะเป็นสาระสำคัญที่มีบทบาทเด่นชัดในความหมายของอุดมการณ์สหกรณ์ นั่นคือ การช่วยตนเอง โดยการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (self help through mutual help) ที่เป็นอุดมคติของนักสหกรณ์ที่จะต้องยึดถือไว้อย่างเหนียวแน่น เป็นสิ่งที่นักสหกรณ์ผู้บุกเบิกสหกรณ์ได้ค้นพบว่านี่แหละคือหัวใจขององค์การที่เรียกว่า “สหกรณ์” อีกทั้งยังได้รับการพัฒนาเป็นแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาชุมชน อุดมคติเกี่ยวกับการช่วยตนเอง และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันเป็นสำคัญ

นอกจากความหมายของคำว่า อุดมการณ์สหกรณ์ แล้ว ยังมีคำว่า คุณค่าสหกรณ์ (Cooperative Values) ที่ใช้กันเป็นสากล ซึ่งองค์การสัมพันธ์ภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศได้ให้ความหมายไว้ว่า

“Cooperatives are based on the values of self-help, self-responsibility, democracy, equality, equity and solidarity. In the tradition of their founders, cooperative members believe in the ethical values of honesty, openness, social responsibility and caring for others.” มีความหมายว่า

“สหกรณ์อยู่บนพื้นฐานแห่งคุณค่าของการช่วยตนเอง ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความเป็นประชาธิปไตย ความเสมอภาค ความเที่ยงธรรม และความเป็นเอกภาพ สมาชิกสหกรณ์เชื่อมั่นในคุณค่าทางจริยธรรมแห่งความสุจริต ความเปิดเผย ความรับผิดชอบต่อสังคมและความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น โดยสืบทอดประเพณีปฏิบัติของผู้ริเริ่มการสหกรณ์”

เชิญ บำรุงวงศ์ (2545) ได้แบ่งคุณค่าสหกรณ์ออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นพื้นฐานของสหกรณ์ และส่วนที่เป็นความเชื่อมั่นของสมาชิกสหกรณ์ดังจะได้อธิบายต่อไปตามลำดับ

1. คุณค่าที่เป็นพื้นฐานของสหกรณ์ ได้แก่

(1) การช่วยตนเอง (self help) ซึ่งหมายความว่าทุกคนที่รวมกลุ่มกันตั้งสหกรณ์หรือที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกภายหลังต้องมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยตนเอง และกระทำทุกอย่างในทางที่ถูกที่ชอบเพื่อช่วยตนเองให้ได้ ทั้งในการประกอบอาชีพและการดำรงชีพ คำว่า “ตนเอง” ในที่นี้หมายถึงครอบครัวของตนด้วย ความขยันและประหยัดนับว่าเป็นบันไดขั้นต้นของการช่วยตนเอง กล่าวคือ

ขยันในการทำงานหรือประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาจับจ่ายใช้สอย และประหยัดในการจับจ่ายใช้สอยเพื่อให้มีเงินออมไว้สำหรับลงทุนขยายกิจการงานของตน หรือสำหรับการใช้จ่ายอันจำเป็นหรือฉุกเฉินในวันหน้า เมื่อทุกคนที่รวมกลุ่มกันมีความมุ่งมั่นที่จะช่วยตนเอง และปฏิบัติตามหลักการและวิธีการสหกรณ์ คือการร่วมมือกัน **การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน** ก็จะเกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ เช่น การถือหุ้นและการฝากเงินในสหกรณ์จะช่วยให้สหกรณ์มีเงินทุนสำหรับให้กู้เงินแก่สมาชิกที่มีความจำเป็นต้องใช้เงินเกินรายได้ของตนเป็นการชั่วคราว ในกรณีของสหกรณ์ออมทรัพย์ หรือสหกรณ์จะมีเงินทุนสำหรับจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตรมาจำหน่ายหรือรวบรวมผลผลิตจากสมาชิกเพื่อจัดการจำหน่ายในกรณีของสหกรณ์การเกษตร เป็นต้น การที่สมาชิกมีความเต็มใจได้รับเลือกเป็นกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ก็เป็นตัวอย่างของการร่วมมือช่วยเหลือกันในสหกรณ์ โดยมีมูลฐานมาจากการช่วยตนเอง กล่าวคือ บรรดาสมาชิกเลือกผู้แทนเข้ามาบริหารสหกรณ์โดยตนเอง ในฐานะที่สหกรณ์เป็นองค์การของเขา

อนึ่ง การช่วยตนเองนี้ยังหมายถึง การช่วยตนเองของสหกรณ์แต่ละสหกรณ์ด้วย ที่จะสามารถตั้งอยู่และดำเนินการเพื่อประโยชน์แก่สมาชิกได้ตามวัตถุประสงค์ของสหกรณ์ และเพื่อให้การดำเนินงานมีความสะดวก มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น สหกรณ์หลายสหกรณ์ก็อาจรวมกลุ่มกันในรูปชุมนุมสหกรณ์ หรือสหกรณ์ชั้นสูง เพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในทำนองเดียวกับบุคคลธรรมดาวมกลุ่มกันในสหกรณ์ชั้นปฐม

(2) ความรับผิดชอบต่อตนเอง (self responsibility) เป็นหลักการพื้นฐานของการรวมกลุ่มบุคคลหลายคนเข้าเป็นสหกรณ์ บุคคลทุกคนนั้นต้องมีจิตสำนึกและตระหนักอยู่เสมอว่าการประพฤติปฏิบัติของตนจะต้องจำกัดอยู่ในขอบเขตแห่งสิทธิและหน้าที่ของตนเท่านั้น และต้องเคารพต่อสิทธิและหน้าที่ของผู้อื่นด้วย หากเกิดความผิดพลาดหรือละเมิดสิทธิของผู้อื่นโดยตั้งใจหรือมิได้ตั้งใจ ก็ตาม ตนยอมรับผิดและชดใช้ความเสียหายด้วยความเต็มใจเสมอ ความรับผิดชอบต่อตนเองจึงเป็นจิตสำนึกของคนที่มีความระมัดระวังในการประพฤติปฏิบัติของตนให้อยู่ในทำนองคลองธรรม ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น และหากเกิดขึ้นก็ยินดียอมรับผิดชดใช้ความเสียหายโดยไม่ต้องมีผู้ใดมาบังคับ

(3) ประชาธิปไตย (democracy) เป็นหลักการพื้นฐานที่สหกรณ์นำมาใช้ในการดำเนินงานและการควบคุมของสหกรณ์ สหกรณ์จึงได้ชื่อว่าเป็นองค์การธุรกิจที่ดำเนินงานตามหลักประชาธิปไตย กล่าวคือสมาชิกในฐานะเจ้าของและผู้ได้รับประโยชน์จากสหกรณ์จะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสหกรณ์ด้วยความเต็มใจเสมอ เช่น การมีส่วนร่วมในการถือหุ้นในสหกรณ์ การใช้บริการของสหกรณ์ การเข้าประชุมใหญ่แสดงความคิดเห็น และออกเสียงลงคะแนนในญัตติต่าง ๆ ตามหลักความเสมอภาค คือ คนหนึ่งมีหนึ่งเสียง และให้ถือเสียงข้างมากเป็นมติของที่ประชุม เป็นต้น

(4) ความเสมอภาค (equality) เป็นหลักการพื้นฐานอีกประการหนึ่งของสหกรณ์ในการรับรองความเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกไม่ว่าจะมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกันอย่างไรหรือไม่ สมาชิกทุกคนต้องเคารพและปฏิบัติตามข้อบังคับและระเบียบของสหกรณ์อย่างเท่าเทียมกันในการใช้บริการของสหกรณ์หรือใช้สิทธิใช้เสียงในการประชุมของสหกรณ์ หรือสิทธิในการสมัครรับเลือกตั้งเป็นกรรมการดำเนินการของสหกรณ์ หากมีคุณสมบัติถูกต้องตามกฎหมายและข้อบังคับของสหกรณ์

(5) ความเที่ยงธรรม (equity) เป็นหลักการพื้นฐานของสหกรณ์ในการจัดสรรและจำแนกผลได้ทางเศรษฐกิจหรือรายได้สุทธิหรือกำไรสุทธิที่เกิดจากการดำเนินงานของสหกรณ์อย่างเป็นธรรมและยุติธรรม เช่นการจำกัดอัตราเงินปันผลตามหุ้นไม่เกินอัตราดอกเบี้ยเงินฝากทั่วไป การจ่ายเงินปันผลเฉลี่ยคืนตามส่วนของธุรกิจที่สมาชิกได้กระทำกับสหกรณ์ในระหว่างปี การจัดสรรเป็นทุนสำรองซึ่งถือว่าเป็นเงินทุนส่วนรวมของสมาชิกทุกคนซึ่งจะแบ่งแยกมิได้ และการจัดสรรเป็นทุนเพื่อการศึกษาฝึกอบรมและทุนสาธารณประโยชน์ เป็นต้น

(6) ความเป็นเอกภาพ (solidarity) เป็นหลักการพื้นฐานของสหกรณ์ในการช่วยให้สมาชิกสามารถช่วยตนเองได้ นั่นคือความเป็นปึกแผ่นในการผนึกกำลังกันของสมาชิกทุกคน ไม่ว่าจะกำลังกาย (แรงงาน) กำลังความคิด (ปัญญา) และกำลังทรัพย์ (สิ่งของ เงินทอง) ความเป็นเอกภาพในสหกรณ์ในที่สุดก็หมายถึงความรัก ความสามัคคี และการช่วยเหลือซึ่งกันและกันนั่นเอง ทั้งในระดับบุคคลธรรมดา คือสมาชิกสหกรณ์ชั้นปฐมและระดับนิติบุคคล คือ สหกรณ์ประเภทต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเป็นชุมนุมสหกรณ์ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ และระดับระหว่างประเทศ เป็นต้น

2. คุณค่าที่เป็นความเชื่อมั่นของสมาชิกสหกรณ์ คือ คุณค่าที่เกี่ยวกับจริยธรรมแห่งความสุจริต (honesty) ความเปิดเผย (openness) ความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) และความเอื้ออาทรต่อผู้อื่น (caring for others) จริยธรรมเหล่านี้มีความชัดเจนอยู่ในตัวแล้วว่า สมาชิกสหกรณ์ต้องปลูกฝังและพัฒนาขึ้นในจิตใจของสมาชิกให้เป็นบุคคลที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ความเปิดเผย หรือโปร่งใส ความรับผิดชอบต่อสังคม หรือส่วนรวม และมีความเอื้ออาทรหรือความรัก ความเมตตากรุณาต่อผู้อื่นจนเป็นนิสัย เช่นเดียวกับผู้เริ่มการสหกรณ์ได้ถือปฏิบัติจนเป็นขนบธรรมเนียมและต้องการให้นักสหกรณ์รุ่นต่อมา (รุ่นหลัง) ได้สืบทอดหรือเจริญรอยต่อไปโดยไม่ขาดสาย เพื่อแสดงให้เห็นคุณค่าทางจริยธรรมหรือคุณธรรมของสหกรณ์

ดังนั้น คำว่า อุดมการณ์สหกรณ์ (Cooperative Ideology) คุณค่าสหกรณ์ (Cooperative Values) ปรัชญาสหกรณ์ (Cooperative Philosophy) หรือน้ำใจสหกรณ์ (Cooperative Spirit) จึงเป็นคำที่มักจะใช้ไปในจุดมุ่งหมายเดียวกัน หรือทดแทนกันเสมอ ๆ

ทฤษฎีและหลักการสหกรณ์

คำว่า หลักการสหกรณ์ ซึ่งตรงกับภาษาอังกฤษว่า Cooperative Principles บางตำราก็ใช้คำว่า หลักสหกรณ์ ในเอกสารนี้ขอใช้คำว่า หลักการสหกรณ์ เพราะมีนักสหกรณ์บางท่าน แย้งว่า หากใช้คำว่า หลัก ก็น่าจะตรงกับภาษาอังกฤษว่า post มากกว่า ซึ่งก็ยังเป็นข้อโต้แย้งกันอยู่

วัตกินส์ (Watkins) นิยามคำว่า หลักการสหกรณ์ (principle) หมายถึง “ความคิดอย่างหนึ่งที่ยอมรับเป็นสิ่งที่ขึ้นาที่ไม่แปรผันแก่นโยบาย หรือนำไปสู่การกระทำใด ๆ “ บักเกน (Bakken) ได้กล่าวถึง ธรรมชาติของหลักการไว้ในทำนองเดียวกันว่า หลักการไม่ขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงของเวลา ความคิดพื้นฐานใด ๆ ที่มีคุณสมบัติเป็นหลักการได้ ต้องคงอยู่เสมอ หลักการเป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง และมักเข้าใจกันผิดว่า วิธีปฏิบัติคือหลักการ ซึ่งความจริง วิธีปฏิบัติเป็นเพียงวิธีการ (method) ทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งสนับสนุนหลักการเท่านั้น (ถวิล เลิศประเสริฐ, 2523)

ฮาน มุงค์เนอร์ (Hans H. Mungner) อธิบายว่า หลักการสหกรณ์ คือ “ความคิดที่ไม่แปรผัน (invariable ideas) หรือแนวทางกำหนดลักษณะสำคัญของสมาคมสหกรณ์ในฐานะเป็นองค์การแบบหนึ่งที่แตกต่างจากองค์การอื่น ๆ และเป็นสิ่งที่ใช้วัดงานที่ปฏิบัติจริง” เขาชี้ว่า หลักการเป็นสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง เป็นความคิดพื้นฐาน (basic ideas) ที่ไม่ขึ้นกับเวลาและเหตุการณ์ ส่วนวิธีปฏิบัติอาจได้รับการพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาวะการณ์ของสังคม เศรษฐกิจและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงของประเทศใด ๆ ก็ได้

จากแถลงการณ์ของ ICA เมื่อ พ.ศ. 2538 เรื่องเอกลักษณ์ของสหกรณ์ (Cooperative Identity) ให้ความหมายหลักการสหกรณ์ว่า

“The Cooperative principles are guidelines by which cooperatives put their values into practice.”

“หลักการสหกรณ์ เป็นแนวทางที่สหกรณ์ยึดถือปฏิบัติเพื่อให้คุณค่าของสหกรณ์เกิดผลเป็นรูปธรรม”

เมื่อพิจารณาตามความหมายของหลักการสหกรณ์ ก็พอมองได้ว่า คุณค่าของสหกรณ์ หรืออุดมการณ์สหกรณ์เป็นที่มา หรือเป็นพื้นฐานสำคัญแห่งหลักการสหกรณ์ นักสหกรณ์บางท่านถือว่า หลักการสหกรณ์เปรียบเหมือนกับทฤษฎีทางสหกรณ์เลยทีเดียว หากพิจารณาศาสตร์ของสหกรณ์ว่าเป็นทฤษฎีแล้ว มีทฤษฎีทางสหกรณ์ของศาสตราจารย์ชาร์ลส์ จีดี (Charles Gide) กล่าวไว้อย่างน่าสนใจหลายประการ เช่น (ประมุข วิทยานนท์, 2523)

“นักสหกรณ์ไม่เชื่อว่า มีระเบียบธรรมชาติ (natural order) ตามกฎว่าด้วยการเสนอและสนอง (กฎอุปสงค์ อุปทาน) ที่จะทำให้เกิดราคายุติธรรม (just price) หรือการแข่งขันจะนำไปสู่ความเสมอภาคโดยอัตโนมัติ (automatically tend towards equality)

“ราคาทั้งหลายย่อมมีเหลือล้นเป็นเศษส่วนเกินอยู่ และบางทีก็เหลือล้นมากด้วย เนื่องจากมีความจำเป็น หรือความเียงเวลาของผู้บริโภค ผู้บริโภคไม่อาจคำนวณได้ว่า ความยุติธรรมของราคา ที่แท้จริงที่ตนต้องจ่ายนั้นอยู่ตรงไหน”

“ทางแก้ปัญหาไม่ใช่ระบบการแข่งขัน แต่เป็นการรวมเป็นปึกแผ่น (solidarity) อัจฉริยภาพของการสหกรณ์อยู่ที่การรวมและการรักษาผลประโยชน์ของบุคคลเข้ากับผลประโยชน์ของชุมชน”

สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับความยุติธรรมนั้น เขาเห็นว่าควรขจัดกำไรออกไป การคืนกำไรไปให้ผู้ซื้อจะเป็นการปฏิบัติครั้งยิ่งใหญ่ จี๊ด ชื่นชม ชาร์ล เฮาเวิร์ท (Charles Howarth) หนึ่งในผู้ก่อตั้งสหกรณ์ร็อกเดล ซึ่งถือเป็นสหกรณ์แห่งแรกและถือเป็นศิษย์ของโอเวนเป็นอย่างดี เพราะผู้นี้ได้คิดวิธีการแบ่งเงินปันผลตามส่วนแห่งการซื้อ ถือเป็นกรวิภาคกรรมหรือกระจายแบบสหกรณ์ (cooperative distribution) ซึ่งบางครั้งเรียกกันว่า “กฎของเฮาเวิร์ท” (Howarth’s Law)

หลังจากศาสตราจารย์จี๊ด แล้ว ยังมีทฤษฎีวิวัฒนาการสังคม (theory of social evolution) ของนักสหกรณ์ฝรั่งเศสชื่อ เออร์เนส บัวซอง (E. Poisson) ได้เสนอกฎแห่งการวิวัฒนาการของสหกรณ์ (Laws of Cooperative Evolution) ได้แก่

กฎข้อที่ 1 กฎแห่งการแผ่ขยายออกไปโดยไม่สิ้นสุด (Law of Indefinite Extensibility) กล่าวคือ “ไม่มีอะไรจะมาหยุดการขยายของสหกรณ์ สหกรณ์จะขยายออกไปโดยไม่มีขอบเขตจำกัด ด้วยแรงขับเคลื่อนตามธรรมชาติ (driven by natural impulse) ในอาณาจักรทางเศรษฐกิจทั้งปวง สหกรณ์จะมีสมาชิกเพิ่มขึ้น ธุรกิจเพิ่มขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง แล้วพัฒนาสู่สหกรณ์ในขั้นสูงต่อไป”

กฎข้อที่ 2 กฎแห่งการปรับตัวของการสหกรณ์เข้ากับความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ (Law of Adaptation of Cooperation to Economic Progress) กล่าวคือ “ความก้าวหน้าของสหกรณ์สอดคล้องกับวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจของสังคมที่เป็นอยู่ ภายในโครงสร้างของสังคม บรรดาสหกรณ์ทั้งหลาย ได้ดำเนินการและพัฒนาไป” หรือกล่าวง่าย ๆ ว่า สหกรณ์สามารถปรับตนเองให้เข้ากับสภาวะธรรมชาติต่าง ๆ ของสังคมได้

อย่างไรก็ดี เป็นที่ยอมรับว่า ทฤษฎี หรือหลักการสหกรณ์มีที่มาจากหลักปฏิบัติของนักสหกรณ์ร็อกเดล (Rochdale practice) ซึ่งในระยะแรกก็มิได้มีการแถลงเป็นหลักการสหกรณ์ โดยเฉพาะ จึงมีผู้กล่าวถึงหลักการของร็อกเดลแตกต่างกันบ้าง อย่างไรก็ตาม มีการรวบรวมหลักการสหกรณ์ร็อกเดล ไว้ 7 ข้อดังนี้

- 1) เปิดรับสมาชิกทั่วไป (open membership)
- 2) ควบคุมตามหลักประชาธิปไตย (democratic control : one man one vote)
- 3) ทำการค้าด้วยเงินสด (cash trading)

- 4) จำกัดดอกเบี้ยที่ให้แก่ทุนเรือนหุ้น (limited interest on capital)
- 5) แบ่งเงินปันผลตามส่วนแห่งการซื้อ (dividend on purchase)
- 6) เป็นกลางทางการเมืองและศาสนา (political and religious neutrality)
- 7) ส่งเสริมการศึกษาระหว่างสมาชิกสหกรณ์ (promotion of education)

นอกจากหลักการสหกรณ์ 7 ข้อแล้ว ยังมีข้อย่อย ๆ อีก 4 ข้อ ที่นักสหกรณ์รwxเดลถือปฏิบัติ คือ

- 1) ขายสินค้าตามราคาตลาด
- 2) ขายสินค้าที่บริสุทธิ์ ไม่ปลอมปน และขายอย่างซื้อตรง
- 3) ให้มีการประชุมโดยสม่ำเสมอ และบ่อยครั้ง เพื่อพิจารณากิจการสหกรณ์
- 4) การตรวจสอบบัญชีและทำรายงานต่อสมาชิกอย่างสม่ำเสมอ

องค์การสัมพันธ์ภาพสหกรณ์ระหว่างประเทศ (ICA) ได้จัดประชุมที่กรุงเวียนนา ประเทศออสเตรีย ปี พ.ศ. 2473 ตั้งคณะกรรมการพิเศษขึ้นชุดหนึ่ง ส่งคายนานักการสหกรณ์รwxเดล และได้เสนอผลการศึกษาต่อที่ประชุมของ ICA ในปี พ.ศ. 2480 ที่กรุงปารีส สรุปได้ว่า หลักการสหกรณ์รwxเดล ทั้ง 7 ข้อนั้น สามารถแยกเป็นหลักการสหกรณ์มูลฐาน (fundamental principles) 4 ข้อ และหลักประกอบ (subsidiary principles) 3 ข้อ ดังต่อไปนี้

หลักสหกรณ์ขั้นมูลฐาน หรือหลักที่จำเป็น 4 ข้อ ได้แก่

- 1) การเปิดรับสมาชิกทั่วไป (open membership)
- 2) การควบคุมแบบประชาธิปไตย (democratic control)
- 3) การจัดสรรเงินส่วนเกินตามส่วนการทำธุรกิจของสมาชิก (distribution of surplus in proportion to members' transactions)
- 4) การจำกัดดอกเบี้ยเงินทุน (limited interest on capital)

หลักประกอบ 3 ข้อ ซึ่งมีความสำคัญขั้นรองไม่ผูกพันการปฏิบัติของสมาชิก ได้แก่

- 5) การเป็นกลางทางการเมือง และศาสนา (political and religious neutrality)
- 6) การค้าด้วยเงินสด (cash trading)
- 7) การส่งเสริมการศึกษา (promotion of education)

หลังจากกำหนดหลักการสหกรณ์ครั้งแรก เป็นเวลาประมาณ 25 ปี ในปี พ.ศ. 2506 สมัชชา ICA ได้ตั้งคณะกรรมการหลักการสหกรณ์ (The Commission on Cooperative Principles) เพื่อศึกษาและปรับเปลี่ยนหลักการสหกรณ์รwxเดลให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป คณะกรรมการ

เสนอและได้รับความเห็นชอบจากสมัชชาสหกรณ์ ที่กรุงเวียนนา เมื่อวันที่ 8 กันยายน พ.ศ. 2509 รับรองหลักการสหกรณ์ 6 ประการ และให้ถือว่าหลักการทุกข้อมีความสำคัญต่อการเป็นสหกรณ์ เท่ากันหมด โดยหลักการ 4 ข้อแรก กำหนดวิธีการทำงานของสหกรณ์ หลัก 2 ข้อหลัง เป็นหัวใจสำหรับความก้าวหน้าของขบวนการสหกรณ์ ดังนี้

- 1) การเปิดรับสมาชิกทั่วไปและด้วยใจสมัคร (open and voluntary membership)
- 2) การควบคุมแบบประชาธิปไตย (democratic control)
- 3) การจำกัดดอกเบี้ยเงินทุน (limited interest on capital)
- 4) การจัดสรรเงินส่วนเกินอย่างเที่ยงธรรม (equitable distribution of surplus)
- 5) การศึกษาทางสหกรณ์ (cooperative education)
- 6) การร่วมมือระหว่างสหกรณ์ (cooperation among cooperatives)

หลักการสหกรณ์ที่ใช้ในปัจจุบัน

ในโอกาสครบรอบ 100 ปี ICA ได้มีการประชุมสมัชชาที่เมือง แมนเชสเตอร์ ประเทศอังกฤษ เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2538 กำหนดหลักการสหกรณ์ในศตวรรษที่ 21 (Cooperative Principles for the Twenty – First Century) 7 ข้อ (สันนิบาตสหกรณ์แห่งประเทศไทย,2538) ได้แก่

หลักการข้อที่ 1 การเปิดรับสมาชิกทั่วไป และด้วยความสมัครใจ

1st Principle : Voluntary and Open Membership

Cooperatives are voluntary organizations, open to all persons able to use their services and willing to accept the responsibilities of membership, without gender, social, racial, political or religious discrimination.

สหกรณ์เป็นองค์การโดยสมัครใจ ที่เปิดรับบุคคลทุกคนซึ่งสามารถใช้บริการของสหกรณ์ได้ โดยปราศจากการกีดกันทางเพศ สังคม เชื้อชาติ การเมือง หรือศาสนา และบุคคลนั้นต้องเต็มใจรับผิดชอบในฐานะสมาชิก

หลักการข้อที่ 2 การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย

2nd Principle : Democratic Member Control

Cooperatives are democratic organizations controlled by their members, who actively participate in setting their policies and making decisions. Men and women serving as elected representatives are accountable to the membership. In primary cooperatives members have equal voting rights (one member, one vote), and cooperatives at other levels are also organized in a democratic manner.

สหกรณ์เป็นองค์การประชาธิปไตยที่ควบคุมโดยสมาชิกของตน ซึ่งมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของสหกรณ์ ไม่ว่าจะชายหรือหญิงที่ได้รับเลือกเป็นตัวแทนสมาชิก ต้องมีความรับผิดชอบต่อมวลสมาชิก สมาชิกของสหกรณ์ชั้นปฐมมีสิทธิออกเสียงเท่ากัน (หนึ่งคน หนึ่งเสียง) ส่วนสหกรณ์ในชั้นอื่นก็จัดให้เป็นไปตามวิถีประชาธิปไตย

หลักการข้อที่ 3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก

3rd Principle : Member Economic Participation

Members contribute equitably to, and democratically control, the capital of their cooperative. At least part of that capital is usually the common property of the cooperative. Members usually receive limited compensation, if any, on capital subscribed as a condition of membership. Members allocate surpluses for any or all of the following purposes: developing their cooperative, possibly by setting up reserves, part of which at least would be indivisible; benefiting members in proportion to their transactions with the cooperative; and supporting other activities approved by the membership.

มวลสมาชิกพึงร่วมทุนกับสหกรณ์ของตน อย่างเท่าเทียมกัน และควบคุมการใช้เงินทุนตามวิถีประชาธิปไตย โดยปกติอย่างน้อยส่วนหนึ่งของทุน ต้องมีทรัพย์สินส่วนรวมของสหกรณ์และสมาชิก พึงได้ผลตอบแทนจากเงินทุน (ถ้ามี) อย่างจำกัด ภายใต้เงื่อนไขของความเป็นสมาชิก เหล่าสมาชิก จะจัดสรรเงินส่วนเกิน เพื่อจุดมุ่งหมายบางอย่างหรือทั้งหมดดังต่อไปนี้ คือ เพื่อพัฒนาสหกรณ์ของตน โดยอาจจัดเป็นกองทุนสำรองซึ่งอย่างน้อยส่วนหนึ่งจะไม่นำมาแบ่งปันกัน เพื่อจัดสรรประโยชน์ให้สมาชิกตามส่วนธุรกรรมที่ตนทำกับสหกรณ์และเพื่อสนับสนุนกิจกรรมอื่น ๆ ที่มวลสมาชิกเห็นชอบ

หลักการข้อที่ 4 การปกครองด้วยตนเองและความเป็นอิสระ

4th Principle : Autonomy and Independence

Cooperatives are autonomous, self-help organisations controlled by their members. If they enter into agreements with other organisations, including governments, or raise capital from external sources, they do so on terms that ensure democratic control by their members and maintain their cooperative autonomy.

สหกรณ์เป็นองค์การอิสระที่ช่วยตนเองภายใต้การควบคุมของมวลสมาชิก หากสหกรณ์นั้น ๆ ทำข้อตกลงร่วมกับองค์การอื่น ๆ รวมถึงรัฐบาล หรือแสวงหาทุนจากแหล่งภายนอก ต้องมั่นใจได้ว่าการกระทำของสหกรณ์เช่นนั้น อยู่ภายใต้การควบคุมแบบประชาธิปไตย โดยมวลสมาชิก รวมถึงดำรงความเป็นอิสระไว้ได้

หลักการข้อที่ 5 การศึกษา การฝึกอบรม และสารสนเทศ

5th Principle : Education, Training and Information

Cooperatives provide education and training for their members, elected representatives, managers, and employees so they can contribute effectively to the development of their co-operatives. They inform the general public-particularly young people and opinion leaders-about the nature and benefits of cooperation.

สหกรณ์พึงให้การศึกษาก่อนการฝึกอบรมแก่บรรดาสมาชิก ผู้แทนจากการเลือกตั้ง ผู้จัดการ และพนักงาน เพื่อให้เขาเหล่านั้นบรรลุผลในการช่วยพัฒนาสหกรณ์ของเขา สหกรณ์พึงให้ข่าวสารความรู้แก่ประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชน และผู้นำทางความคิด เกี่ยวกับคุณลักษณะ และประโยชน์ของการสหกรณ์

หลักการข้อที่ 6 การร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์

6th Principle : Cooperation Among Cooperatives

Cooperatives serve their members most effectively and strengthen the cooperative movement by working together through local, national, regional, and international structures.

สหกรณ์พึงให้บริการแก่มวลสมาชิกอย่างเต็มที่ และสร้างความเข้มแข็งแก่ขบวนการสหกรณ์ โดยร่วมมือกันเป็นขบวนการ ตามโครงสร้างระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค และระดับนานาชาติ

หลักการข้อที่ 7 ความเอาใจใส่ต่อชุมชน

7th Principle : Concern for Community

Cooperatives work for the sustainable development of their communities through policies approved by their members.

สหกรณ์พึงดำเนินงานเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของชุมชนของตน ตามนโยบายที่มวลสมาชิกให้ความเห็นชอบ

ประเด็นสำคัญของหลักการสหกรณ์

หลักการข้อที่ 1 การเปิดรับสมาชิกทั่วไป และด้วยความสมัครใจ

หลักการข้อนี้ อาจแยกได้เป็น 2 ประเด็น คือ

1) การเปิดรับสมาชิกทั่วไป มิได้หมายความว่าบุคคลทุกคนสมัครเป็นสมาชิกได้ บุคคลนั้น ต้องมีความต้องการร่วมกันและสามารถใช้บริการของสหกรณ์ได้ เช่น มีความต้องการเงินทุนประกอบอาชีพ ต้องการสินค้าราคายุติธรรม เป็นต้น และหากต้องการร่วมกัน แต่ไม่อาจใช้บริการได้ เช่น มีถิ่นที่อยู่ไกลเกินกว่าที่สหกรณ์จะให้บริการ ก็ไม่เกิดประโยชน์ นอกจากนี้ยังต้องเป็นผู้เต็มใจรับผิดชอบต่อสหกรณ์ในฐานะสมาชิก เช่น การถือหุ้นกับสหกรณ์ การทำธุรกิจกับสหกรณ์ การมีส่วนร่วมในการควบคุมการบริหารงานสหกรณ์ โดยสหกรณ์จะไม่คำนึงถึงเรื่อง เพศ สังคม เชื้อชาติ การเมือง หรือศาสนา ของผู้สมัครเป็นสมาชิก แต่อย่างใด

2) บุคคลที่จะเป็นสมาชิก จะต้องเป็นด้วยความสมัครใจของตนเอง ไม่ใช่เพราะถูกบีบบังคับ หรือข่มขู่จากผู้อื่น ตนเองเป็นผู้ตัดสินใจโดยอิสระ ทั้งนี้ควรเกิดจากความเลื่อมใสคุณค่าของสหกรณ์ และมองเห็นประโยชน์ที่จะได้จากสหกรณ์ ในทางตรงกันข้าม ก็มีเสรีภาพที่จะออกจากการเป็นสมาชิกได้ หากเห็นว่าไม่มีความต้องการบริการของสหกรณ์อีกต่อไป เช่นเดียวกับสหกรณ์เอง ก็ต้องมีเสรีภาพที่จะปฏิเสธการรับสมาชิก หรือให้สมาชิกหมดสภาพความเป็นสมาชิกได้ หากว่าบุคคลนั้น ไม่ได้มีความมุ่งหมายร่วมกัน หรืออาจส่งผลเสียหายต่อสมาชิกโดยรวม

หลักการข้อที่ 2 การควบคุมโดยสมาชิก ตามหลักประชาธิปไตย

หลักการข้อนี้ อาจพิจารณาได้เป็น 4 ประเด็น คือ

1) สหกรณ์เป็นองค์การประชาธิปไตย หมายความว่า ทั้งในด้านโครงสร้าง และกระบวนการดำเนินงานของสหกรณ์ ตั้งอยู่บนพื้นฐานของประชาธิปไตย กล่าวคือ สมาชิกทุกคนมีสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบ อย่างเท่าเทียมกัน

2) เหล่าสมาชิกต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของสหกรณ์ และลงมติ เพื่อตัดสินใจ ใด ๆ อย่างจริงจัง อาจกล่าวได้ว่า สมาชิกยังคงมีอำนาจในการควบคุมสหกรณ์ในขั้นสุดท้ายได้ หากผู้บริหารสหกรณ์ทำหน้าที่ไม่น่าไว้วางใจ มวลสมาชิกมีสิทธิคัดค้าน จนถึงขั้นถอดถอนบุคคลนั้น ออกได้

3) ผู้แทนของสมาชิก ไม่ว่าจะชาย หรือหญิง เมื่อได้รับเลือกให้เป็นผู้บริหารงานแล้ว ต้องมีความรับผิดชอบต่อมวลสมาชิกเป็นสำคัญ ทำหน้าที่ผู้บริหารให้ดีที่สุด โดยถือประโยชน์ ส่วนรวมของสมาชิกเป็นสำคัญ

4) ในสหกรณ์ขั้นต้น หรือขั้นปฐม (primary cooperatives) สมาชิกทุกคนออกเสียงได้เท่ากัน คือ หนึ่งคน หนึ่งเสียง ถือว่าเป็นความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง แตกต่างกับ บริษัท หรือห้างหุ้นส่วน ส่วนสหกรณ์ในระดับอื่น ๆ อาทิ ชุมชุมสหกรณ์ สามารถจัดการได้ตามความเหมาะสม แต่ต้องเป็นไปตามครรลองของวิถีทางประชาธิปไตย เช่น คะแนนเสียงของแต่ละสหกรณ์ที่เป็นสมาชิกชุมนุม อาจต่างกันตามจำนวนของสมาชิก หรือปริมาณของธุรกิจก็ได้ เป็นต้น

หลักการข้อที่ 3 การมีส่วนร่วมทางเศรษฐกิจของสมาชิก

หลักการข้อนี้อาจพิจารณาได้เป็น 4 ประเด็น คือ

1) สมาชิกต้องมีส่วนร่วมทุนในสหกรณ์ของตนเองอย่างเท่าเทียมกัน สมาชิกทุกคนต้องถือหุ้นไม่ว่าจะด้วยเงินสด หรือทรัพย์สินอื่นใด ตามที่สหกรณ์กำหนด ตามศักยภาพของแต่ละคน ผู้ที่มีมากก็ควรมีส่วนร่วมมาก เพื่อให้สหกรณ์มีเงินทุนสำหรับการดำเนินธุรกิจอย่างเพียงพอ

2) สมาชิกพึงมีส่วนร่วมในการควบคุมการใช้เงินทุนของสหกรณ์ตามวิถีทางประชาธิปไตย นอกเหนือจากการระดมทุนในข้อ 1) แล้ว การควบคุมการใช้ทุนก็เป็นเรื่องสำคัญ หากผู้บริหารใช้เงินทุนอย่างไม่มีประสิทธิภาพ หรือเกิดการทุจริต จะเป็นผลเสียแก่สหกรณ์ และตัวสมาชิกส่วนรวม ดังนั้น สมาชิกควรมีส่วนควบคุมการใช้เงินทุนให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ด้วย

3) อย่างน้อยส่วนหนึ่งของทุนในสหกรณ์ ต้องสะสมไว้เป็นทุนส่วนรวมที่ไม่นำมาแบ่งปันกัน เช่น ทุนเรือนหุ้นของสมาชิก ทรัพย์สินที่เป็นอาคาร อุปกรณ์ – สำนักงานต่าง ๆ เงินทุนสำรอง เป็นต้น

4) สมาชิกจะได้ผลตอบแทนจากเงินทุนในอัตราที่จำกัดเท่านั้น ซึ่งแสดงให้เห็นว่า เงินทุนไม่ได้มีบทบาทมากไปกว่า คน ขณะเดียวกัน สมาชิกอาจจัดสรรเงินส่วนเกิน (surpluses) จากการดำเนินงานตามจุดมุ่งหมายต่อไปนี้ได้

ก. เพื่อเป็นทุนพัฒนากิจการสหกรณ์

ข. เพื่อประโยชน์แก่สมาชิกตามส่วนธุรกรรมที่สมาชิกทำกับสหกรณ์

ค. เพื่อกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ โดยความเห็นชอบของสมาชิกส่วนใหญ่

หลักการข้อที่ 4 การปกครองด้วยตนเอง และความเป็นอิสระ

ประเด็นที่สำคัญของหลักการข้อที่ 4 นี้ คือ

1) สหกรณ์เป็นองค์กรที่มีการปกครอง ควบคุมดูแลกันเอง ที่มีพื้นฐานสำคัญของการช่วยตนเอง โดยการควบคุมจากสมาชิกทั้งหมด การบริหารจัดการของสหกรณ์ รวมถึงระบบการตรวจสอบเป็นไปตามวิถีประชาธิปไตย ที่มีการควบคุมจากสมาชิกเป็นสำคัญ อาจกล่าวได้ว่าสหกรณ์มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่

2) สหกรณ์มีความเป็นอิสระที่จะคิด ตัดสินใจ ดำเนินการใด ๆ ที่จะเป็นข้อผูกพัน หรือข้อตกลง กับหน่วยงานของรัฐ หรือเอกชนได้ หากเห็นว่าการกระทำนั้นจะเป็นประโยชน์แก่มวลสมาชิก ขณะเดียวกัน รัฐ หรือองค์กรใด ๆ ไม่อาจแทรกแซงการดำเนินงานของสหกรณ์ได้ การดำรงไว้ซึ่งความมีอิสระ เสรีภาพ จึงเป็นหัวใจของหลักการสหกรณ์ข้อนี้

หลักการข้อที่ 5 การศึกษา การฝึกอบรม และสารสนเทศ

ประเด็นสำคัญของหลักการข้อที่ 5 นี้ ได้แก่

1) การให้การศึกษา การฝึกอบรม เป็นวิธีการสำคัญ ในการให้ความรู้ ข่าวสาร แก่บรรดาสมาชิก คณะกรรมการดำเนินงาน ผู้จัดการ และพนักงาน เพื่อให้บุคคลเหล่านี้มีศักยภาพที่จะพัฒนา สหกรณ์ของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ การให้การศึกษา การฝึกอบรม นับตั้งแต่การผลิตบุคลากร ทางด้านสหกรณ์ การจัดสัมมนา ประชุม อภิปราย ฝึกทักษะด้านต่าง ๆ ตลอดจนการให้การศึกษา ตามอัธยาศัย (informal education) เช่น การจัดนิทรรศการ จัดหมายข่าว สื่อทางวิทยุ โทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นต้น

2) การให้การศึกษา นอกจากจะเน้นไปยังบุคลากรที่เกี่ยวข้องในงานแล้ว ควรให้ความรู้แก่บุคคลทั่วไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ตลอดจนผู้ที่เป็นผู้นำในด้านความคิดในสังคม สาระสำคัญที่ควรให้ได้แก่ คุณลักษณะที่สำคัญ และประโยชน์ที่พึงได้จากสหกรณ์

หลักการข้อที่ 6 การร่วมมือกันระหว่างสหกรณ์

สาระสำคัญของหลักการข้อที่ 6 คือ

1) ความร่วมมือกันภายในสหกรณ์ของตนเป็นสิ่งสำคัญลำดับแรก สหกรณ์แต่ละแห่งต้อง สามารถบรรลุผลของการให้บริการมวลสมาชิกอย่างเต็มที่ ธุรกิจ หรือบริการใด ๆ อันจะเกิดประโยชน์ แก่สมาชิก สหกรณ์ต้องดำเนินการอย่างจริงจัง การขยาย พัฒนา บริการต่าง ๆ โดยไม่หยุดนิ่ง เป็น สิ่งที่สหกรณ์จะต้องขวนขวาย เพื่อสร้างความพอใจแก่สมาชิกสหกรณ์อย่างทั่วถึง

2) ความร่วมมือระหว่างสหกรณ์ เป็นสิ่งสำคัญที่ไม่ยิ่งหย่อนกว่ากัน หากแต่ละสหกรณ์ สามารถเชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ไม่ว่าจะ เป็นเครือข่ายภายในท้องถิ่น ระดับชาติ ระดับภูมิภาค หรือระดับนานาชาติได้ ก็เกิดประโยชน์กับสมาชิกและสหกรณ์อย่างมาก สร้างความเข้มแข็งให้กับ ขบวนการสหกรณ์ในลักษณะเช่นนี้ ถือเป็นความสำเร็จขั้นสูงของการสหกรณ์เลยทีเดียว

หลักการข้อที่ 7 ความเอาใจใส่ต่อชุมชน

สาระสำคัญของหลักการข้อที่ 7 คือ

ในบริบท (context) หนึ่ง สหกรณ์ ถือเป็นองค์กรแห่งการพัฒนา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในชุมชน การดำเนินงานของสหกรณ์ โดยไม่เหลียวแลความเป็นไปของชุมชนว่าเป็นอย่างไรบ้าง เปรียบเสมือน เป็นองค์กรที่ถูกโดดเดี่ยว แม้จะดำเนินงานบรรลุจุดมุ่งหมายของสหกรณ์ก็ตาม สหกรณ์จำเป็นต้อง คำนึงถึงการพัฒนาเป็นองค์รวม (holistic) ด้วยความสนใจ เอาใจใส่ ต่อชุมชนของมวลสมาชิก เป็นสิ่งที่ต้องให้ความสำคัญมากขึ้น การพัฒนาสหกรณ์ไปพร้อม ๆ กับการพัฒนาชุมชน จึงถือได้ว่า

เป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน (sustainable) ซึ่งเป็นสุดยอดของความปรารถนาที่ชุมชน และสังคมต้องการ ซึ่งสหกรณ์ต่าง ๆ ควรได้กำหนดเป็นนโยบายที่สำคัญของสหกรณ์ตน

ด้วยหลักการสหกรณ์ดังกล่าว ในแต่ละยุคสมัย สหกรณ์แต่ละแห่งจึงได้มากำหนดวิธีปฏิบัติของสหกรณ์ (practice) หากมองย้อนกลับไปในอดีต หลักการรอชเดล ก็เกิดจากวิธีปฏิบัติที่ได้ทดลองใช้และกลั่นกรองมาปฏิบัติในระดับหนึ่ง จนเกิดข้อสรุปเป็นหลักการ หรือกรอบกว้าง ๆ ในการดำเนินงาน ดังนั้น วิธีปฏิบัติ หรือวิธีการสหกรณ์ (cooperative practices) อาจกล่าวได้ว่า “เป็นการนำเอาหลักการสหกรณ์มาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อประโยชน์ของมวลสมาชิก และชุมชน โดยไม่ละเลยหลักการธุรกิจที่ดี” ส่วนใหญ่วิธีการสหกรณ์ถูกมองไปในเรื่องของการดำเนินธุรกิจต่าง ๆ ของสหกรณ์ ว่ามีการให้บริการแก่สมาชิกในเรื่องใดบ้าง เช่น การให้เงินกู้ การซื้อ การขาย เป็นต้น เป็นวิธีการที่ค่อนข้างเป็นรูปธรรม ขณะเดียวกัน วิธีการที่นำมาซึ่งความสำเร็จของรูปธรรมนั้น มีมากมายที่ถูกมองข้ามไป เช่น การสร้างวิธีการให้สมาชิกมีส่วนร่วมให้มากขึ้น (participation) ตามหลักการสหกรณ์ข้อที่ 3 การทำให้สหกรณ์เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ (learning organization) ตามหลักการสหกรณ์ข้อที่ 5 เป็นต้น วิธีการเหล่านั้นมักถูกละเลยไปอย่างน่าเสียดาย การค้นหาวิธีการเพื่อสร้างกระบวนการ (process) อย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับหลักการสหกรณ์แต่ละข้อ ยังเป็นโจทย์สำคัญที่ต้องอาศัยการวิเคราะห์ วิจัย เพื่อหารูปแบบที่เหมาะสมกับสหกรณ์แต่ละแห่งอย่างมาก วิธีการสหกรณ์อาจถูกปรับเปลี่ยนไปให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของแต่ละแห่ง แต่อุดมการณ์และหลักการส่วนใหญ่ จะไม่เปลี่ยนแปลงไปมากนัก ถือเป็นสิ่งที่นักสหกรณ์ต้องยึดถือเป็นแนวปฏิบัติที่สำคัญต่อไป